

Георгій ПАПАКІН (*Київ*)

ВНЕСОК М. П. ВАСИЛЕНКА В РОЗВИТОК АРХЕОГРАФІЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Значення постаті академіка УАН/ВУАН М. П. Василенка на сьогодні виглядає не повністю розкритим навіть у рамках гуманітарної сфери знань. Вагомим був його внесок у розвиток української правничої та історичної наук. Але так само значущими були його праці з археографії (публікацієзнавства), практична діяльність насамперед зі збирання та оприлюднення історичних джерел XVII–XVIII ст., а також наукові та державотворчі зусилля з розбудови архівної справи в Україні, що демонструвало його глибоку обізнаність із проблемами джерелознавства. З цього приводу його дружина, відомий історик Н. Полонська-Василенко стверджувала 50 років тому: “Якщо треба було б зазначити наукову галузь, в якій діяв Василенко найбільше, то треба визнати, що то була археографія”¹.

Одразу по закінченні Дерптського університету (1890) молодий історик М. Василенко розпочав свої довголітні архівно-джерелознавчі студії. Без жодного перебільшення їх можна назвати евристично-археографічними, оскільки він не лише вивчав відомі історичні пам’ятки, але й віднаходив нові, проводячи систематичні дослідження різноманітних архівосховищ. З огляду на те, що Російська імперія не знала системи державних архівів і централізованого зберігання історичних документів, йому довелося працювати в різноманітних сховищах: архівах Університету св. Володимира та Харківського університету, Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії, Чернігівських казенної палати та окружного суду, монастирських збірках, приватних зібраннях рукописів. Уже з 1891 р. на сторінках відомого й авторитетного українського журналу “Киевская старина” стали з’являтися його публікації: розвідка щодо настанови київської митрополичої кафедри 1720 р. про вилучення історичних документів по монастирях і церквах²; оприлюднення одного митрополичого указу³ та

¹ Полонська-Василенко Н. Д. Микола Прокопович Василенко – його життя і наукова діяльність // Український історик. – 1966. – № 3/4. – С. 46.

² К истории церковных и монастырских архивов // Киевская старина. – 1891. – Т. 34. – Кн. 7. – С. 148–151.

³ Указ Киевского митрополитанского коллегіума о кулачных боях и вечерницах // Там само. – 1891. – Т. 32. – Кн. 2. – С. 317–319.

трьох документів другої половини XVIII ст. з фамільного архіву Миклашевських⁴. Прикметно, що всі ці публікації, перші в науковій творчості Василенка, були саме археографічними розвідками.

Наслідком такої цілеспрямованої евристично-економічної роботи стала підготовка до друку і публікація винятково важливих джерел – матеріалів Генерального слідства про маєтності полків Війська Запорозького (1729–1730).

Ініціатором усебічного використання й публікації цього цінного комплексу джерел з історії України XVII – першої половини XVIII ст., безумовно, виступає відомий історик та археограф О. Лазаревський. Він не тільки особисто підготував до друку частину матеріалів слідства про маєтності полку Чернігівського, а й залучив до цієї важкої, невдячної, але надзвичайно важливої археографічної роботи своїх молодих учнів. Одним з них став М. Василенко. У дуже стислі терміни ним були підготовлені до друку і вже 1892–1893 рр. побачили світ публікація у збірнику “Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца” та окреме видання матеріалів слідства про маєтності полку Київського. Під егідою Полтавського губернського статистичного комітету 1893 р. вийшли підготовлені ним матеріали слідства про маєтності полку Гадяцького⁵. Згодом були опрацьовані і видані аналогічні документи полку Ніжинського⁶. Вже на початку XX ст. М. Василенко завершив розпочате О. Лазаревським видання матеріалів слідства про маєтності полку Чернігівського, опублікувавши останню, документальну частину цього слідства, найбільшу за обсягом і найскладнішу для публікації⁷. Таким чином, з матеріалів Генерального слідства про маєтності, яке проходило на території 10-ти українських козацьких полків (Гадяцького, Київського, Лубенського, Миргородського, Ніжинського, Переяславського, Прилуцького, Полтавського, Стародубського, Чернігівського), саме М. Василенко власноруч опрацював і видрукував половину всього названого джерельного комплексу (враховуючи, що матеріали про маєтності останнього полку –

⁴ Василенко Н. Из бумаг сенатора тайн. сов. М. П. Миклашевского // Там само. – 1891. – Т. 35. – Кн. 10. – С. 129–133.

⁵ Генеральное следствие о маєтностях Киевского полка 1729–1730 гг. / Сообщ. Н. П. Василенко // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – К., 1892. – Кн. VI; К., 1893. – Кн. VII. – Отд. III. – С. 29–68; Генеральное следствие о маєтностях Киевского полка: 1729–1730 / Под ред. Н. П. Василенко. – К., 1892. – 40 с.; Генеральное следствие о маєтностях Гадяцкого полка: 1729–1730 / Под ред. и с предисл. Н. П. Василенко. – Полтава, 1893. – 45 с.

⁶ Генеральное следствие о маєтностях Нежинского полка 1729–1730 гг. / Под ред. Н. П. Василенко // Черниговские губ. ведомости. – 1900. – Кн. II–VIII, XI–XII; Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта старой Малороссии / Под ред. Н. П. Василенко. – Чернигов, 1901. – Вып. I: Генеральное следствие о маєтностях Нежинского полка 1729–1730 гг. – 417 с.

⁷ Генеральное следствие о маєтностях Черниговского полка (1729–1730) // Земский сборник Черниговской губ. – Чернигов, 1902. – Кн. V–IX; окреме видання: Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта старой Малороссии / Под ред. Н. П. Василенко. – Чернигов, 1908. – Вып. 3: Генеральное следствие о маєтностях Черниговского полка. 1729–1730. – 709 с.

Полтавського – побачили світ лише 2007 р.⁸). Цей внесок у розвиток української актової археографії слід уважати вагомим за доробок усіх археографів, які долучилися до розв’язання цієї проблеми (О. Лазаревський, К. Лазаревська, В. Барвінський, В. Мякотін).

Кілька слів треба сказати про засадничі особливості самого джерела. Основна мета Генерального слідства 1729–1730 рр. про маєтності полків Війська Запорозького полягала у з’ясуванні точної кількості податних дворів, законності і обсягів права на землеволодіння козацької старшини, виявленні вільних маєтностей, які незаконно потрапили у держання, збиранні документальних свідчень, які підтверджували таке володіння (копій актів гетьманського уряду та жалуваних грамот московських царів на ґрунти). Матеріали слідства склалися з двох великих частин: основної, тобто власне слідства (перелік маєтностей за сотнями згідно з відомостями, отриманими на запити полкових канцелярій від сотенних, які використовували дані ревізії 1726 р., опитування свідків (“сказки старожилів”), інформацію відряджених канцеляристів), вказівки щодо статусу маєтностей і додатків (копій актів на землеволодіння). Своєю чергою, перша частина поділялася на два підрозділи: перелік маєтностей та “екстракт” за шістьма розрядами володінь, а розділи – на графи, що містили інформацію про населені пункти, кількість дворів, мешканців, млинів тощо. Відомості частково дублювалися, причому інформація щодо одного і того ж маєтку, розміщена у різних графах, іноді не збігалася, адже джерела її отримання були різними. Подекуди спостерігалися навіть розбіжності в назвах населених пунктів. До того ж, загальний обсяг матеріалів слідства був досить великим, що ускладнювало завдання публікатора.

Слід підкреслити, що матеріали Генерального слідства надавали широку панораму суспільно-економічного життя Гетьманщини впродовж майже століття (від XVII до першої чверті XVIII ст.), а подекуди і раніше, від періоду Речі Посполитої. Цим підкреслюється засадничу важливість цього джерела для української історії.

Нагадаємо, що видання такого джерела стало першою спробою М. Василенка долучитися до археографічної публікації великого за обсягом і складного за змістом джерела.

Брак досвіду молодий учений компенсував відповідальним ставленням до взятої на себе справи. За основу публікації було обрано копії полкових книг Генерального слідства, що перебували в рукописній збірці О. Лазаревського. Як відомо, матеріали слідства збереглися здебільшого у трьох копіях: офіційній сенатській (оригінал), що перебував на той час у Москві; копії з нього, що залишилася в Україні; чорновому примірнику – основі створення офіційного. До збірки Лазаревського потрапили копії з гетьманського глухівського архіву. Загальних правил публікації джерел XVIII ст. на той час практично не існувало, і за зразок Василенку могли правити лише

⁸ Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729–1730 / Упоряд. І. Бутич. – Полтава, 2007. – 176 с.

частково видані О. Лазаревським матеріали слідства полку Чернігівського. Тому археографу-початківцю довелося самому сформулювати власні підходи до передавання текстів документів. Перед ним постали “кляті питання” археографії, які і донині є актуальними для всіх видавців історичних документів.

Перша проблема полягала у передаванні рукописних текстів засобами тогочасного друку. Мова і граматики документів слідства були далекими від російської кінця XIX ст., і М. Василенко задекларував, що “при издании мы старались сохранить как характер ее, так и правописание, далекое, конечно, от грамматической правильности, может служить некоторым пособием при изучении говоров малороссийской речи”⁹. Це стало принциповим рішенням археографа, якого він дотримувався у всіх подальших публікаціях. Але публікація джерела у провінційному видавництві, не спеціалізованому на друці такої специфічної літератури, призвела до накопичення певних друкарських помилок, що вкупі з особливостями канцелярської мови і правопису XVIII ст. спричинилося подекуди до викривлення тексту, назв географічних об’єктів, власних імен тощо. Зрештою, ставало неможливим з’ясувати, де були помилки, а де особливості оригіналу. На жаль, така проблема залишається і досі актуальною для джерельних видань.

Друга проблема частково виникла також унаслідок використання неспеціалізованого видавництва, а частково через неможливість повної публікації великого за обсягом джерела. Довелося скорочувати його текст, відмовитися від публікації додатків і навіть першу частину подати не в повному обсязі. Крім того, загалом унеможливилось подання коментарів та покажчиків. Скорочення тексту вже було застосовано О. Лазаревським і було, так би мовити, апробованим засобом. Але відомий історик подав повний текст першої частини слідства про маєтності полку Чернігівського, тоді як Василенко вирішив скоротити його за рахунок виключення повторів. За основу публікації він обрав другу частину слідства (за Гадяцькою книгою) і доповнив її фрагментами з першої за Київською книгою. Такий підхід викликав жваву дискусію, ініційовану В. Мякотіним¹⁰. Той також працював над упорядкуванням книг слідства про маєтності двох інших полків – Переяславського та Прилуцького. На відміну від Василенка, Мякотін у своїх публікаціях, що побачили світ у 1895–1896 рр., намагався оприлюднити матеріали слідства повністю, всіма частинами, але також без документальних додатків. Така сама думка під час підготовки першої публікації була і у Василенка: у передмові до видання матеріалів Київського слідства він обіцяв оприлюднити додатковий матеріал, що і здійснив пізніше.

⁹ Генеральное следствие о маєтностях Гадяцкого полка: 1729–1730 / Под ред. Н. П. Василенко. – Полтава, 1893. – С. 2.

¹⁰ *Мякотин В.* [Рец.:] 1) Генеральное следствие о маєтностях Киевского полка 1729–1730 годов / Сообщ. Н. П. Василенко. – К., 1892. – 40 с. Оттиск из VII кн. “Чтений в Историческом обществе Нестора-летописца”; 2) Генеральное следствие о маєтностях Гадяцкого полка 1729–1730 годов. – Полтава: Изд. Полтавского губ. стат. ком., 1893. – 45 с. // Киевская старина. – 1894. – № 4. – С. 176–186.

Видання матеріалів Генерального слідства, здійснені М. Василенком на початку ХХ ст., уже відтворювали повний текст пам'ятки, з чого можна зробити висновок про поступове вдосконалення майстерності, поглиблення розуміння сенсу публікації з боку археографа.

Видавання матеріалів Генерального слідства 1729–1730 рр. М. Василенко намагався продовжувати і пізніше. Так, за свідченням К. Лазаревської, він 1917 р. цілком опрацював слідство про маєтності полку Стародубського, повністю скопіював його і навіть передав до друку Українському науковому товариству у Києві. Таким чином, М. Василенко готував перше академічне видання матеріалів Генерального слідства. Набрано було десь 5 др. арк. видання, але бурхливі політичні події, що розпочалися того року, зірвали виконання цього археографічного проекту. Підготовлені до друку матеріали було втрачено¹¹.

Проте не тільки Генеральне слідство про маєтності полків Війська Запорозького підживлювало археографічні зацікавленості Василенка. Паралельно до цього вчений вишукував матеріали до української історії в архівах Москви та Санкт-Петербурга. Його інтерес привернула публікація протоколів Верховної таємної ради Російської імперії (1726–1730) – періоду, коли було тимчасово відновлена традиційна українська автономія і відбулися вибори гетьмана. Це видання було здійснено наприкінці ХІХ ст. під редакцією академіка Н. Ф. Дубровіна у восьми збірниках Імператорського російського історичного товариства. 1900 р. у “Киевской старине” М. Василенко опублікував у розділі “Бібліографія” велику статтю, яка висвітлювала місце і роль України серед тем, що обговорювалися Таємною радою¹². Її можна назвати вагомим камерально-археографічним дослідженням, яке розкривало зміст опублікованих Н. Дубровіним першоджерел. Камерально-археографічний аспект становив засадничу особливість також інших бібліографічних розвідок Василенка. Так, рецензуючи публікацію документів з Московського архіву міністерства юстиції (ММЮ), історик особливо виділив їхнє значення для української історії¹³.

Результатом евристичної роботи в російських архівах стала і така документальна публікація, як видання складеного 1786 р. “Экстракта из указов, инструкций и извлечений...” Малоросійської експедиції Урядуючого Сенату 1786 р.¹⁴. Цю пам'ятку можна назвати підставою для обґрунтування

¹¹ Лазаревська К. Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку // Український архів. – К., 1929. – Т. 1: Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку. – С. II.

¹² Василенко Н. Протоколы Верховного Тайного Совета как материал для истории Малороссии XVIII в. // Киевская старина. – К., 1900. – № 9. – С. 101–121.

¹³ Василенко Н. [Рец.:] Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве министерства юстиции. – М., 1896. – Кн. 10 // Там само. – 1898. – Т. 60. – Кн. 2. – С. 71–72.

¹⁴ Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта старой Малороссии / Под ред. Н. П. Василенко. – Чернигов, 1902. – Вып. 2: Экстракт из указов, инструкций и учреждений, с разделением по материям на 19 частей. Собрано в Правительствующем Сенате по малороссийской экспедиции 1786 года. – Харьков, 296 с.

офіційного погляду російського імперського уряду кінця XVIII ст. на суспільний устрій Гетьманщини. Для цієї публікації археограф мав використати всі свої знання з метою написання наукових коментарів. Адже автор пам'ятки (невідомий російський урядовець кінця XVIII ст.) погано орієнтувався у відповідних актах, і довелося виправляти його помилки, коментуючи їх у примітках. При цьому текст друкувався у тому вигляді, в якому він був створений.

Цей принцип – не виправляти навіть очевидні помилки, а коментувати їх задля збереження первісного вигляду джерела – було покладено в основу всіх подальших археографічних видань, підготовлених М. Василенком.

Значною археографічною працею вченого стала також публікація “Записки о неурядках в Малороссии” авторства сумновідомого Г. Теплова. Це було перше повне видання відомої пам'ятки з розширеним коментарем до неї, в якому Василенко визначив її важливу роль як підстави для подальшого скасування залишків української автономії.

Найвагомішою з археографічних праць Н. Василенка можна по праву вважати (слідом за публікацією матеріалів Генерального слідства 1729–1730 рр.) “Збірку матеріалів до історії Лівобережної України...”, опубліковану в першому томі Українського археографічного збірника¹⁵. Вона фактично стала підсумком евристично-археографічної роботи М. Василенка, адже містила публікацію тих значних і знакових джерел з історії України XVII–XVIII ст., що були виявлені академіком упродовж його багаторічної праці в архівах. Це були найрізноманітніші документи: сенатські укази, гетьманські універсали (від Богдана Хмельницького до Кирила Розумовського), розпорядження церковної влади, прохання, скарги, різноманітні відомості про діяльність цехів, вибори і права козацької старшини, здійснення правосуддя, прибутки, витрати і податки в Гетьманщині тощо. Завершила збірку публіцистична праця Г. Полетики “Историческое известие, на каком основании Малая Россия была под республикою Польскою...” – перша повна публікація цієї пам'ятки за чернеткою, писаною самим Полетикою і виявленою у збірці рукописів М. Судієнка. Варто підкреслити, що всі 65 документів видано на високому академічному рівні, хоча це було складне завдання. Адже основою публікації послужили копії відповідних архівних джерел, що зберігалися в особистому архіві академіка. Для групування документів було застосовано змішану хронологічно-тематичну ознаку. Наприкінці кожного документа подавалися вказівки щодо оригінальності, відомості про місце його зберігання. Не зайвим буде відзначити, що сам М. Василенко сформував дуже цікаву збірку рукописів, яка нині перебуває в Інституті рукопису НБУВ.

Кілька задуманих видавничих проектів йому не вдалося здійснити. Наприклад, напередодні Першої світової війни 1914–1918 рр. Василенко готував

¹⁵ Василенко М. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII–XVIII ст. // Український археографічний збірник. – К., 1926. – Т. 1. – С. 50–164. Окреме видання вийшло у Києві (1927 р., 115 с.).

до друку судові книги Лівобережної України XVII–XVIII ст. Вже підготовлений для видання том, за свідченням дружини, було втрачено під час революційних подій 1917–1921 рр. Ще одна праця – “Акти до історії монастирського землеволодіння на Лівобережній Україні” – не була опублікована і залишилася як рукопис у складі особового фонду академіка у НБУВ¹⁶.

Не зайвим буде підкреслити занурення вченого і до царини організаційних проблем археографії. Після смерті академіка В. Іконникова у листопаді 1923 р. до повернення в Україну М. Грушевського Василенко очолював Археографічну комісію ВУАН. Ця наукова установа, що діяла при Загальному зібранні ВУАН, 1921 р. стала спадкоємицею трьох попередніх едиційних установ: Тимчасової комісії для розбору давніх актів (Київська археографічна комісія, з 1843 р.), Археографічної комісії Українського наукового товариства (з 1913 р.), Археографічної комісії УАН (з 1919 р.). Саме за головування Василенка були заплановані та анонсовані до випуску такі видання, що продовжувалися: Пам’ятки, Український археографічний збірник, Український архів. В одному з них і з’явилася публікація вищезгаданої добірки документів, підготовлена академіком.

Своїми архівними студіями М. Василенко здобув слави “найкращого тоді історика Гетьманщини і знавця її архівів” (характеристика О. Оглоблина)¹⁷. Архівно-евристична праця в архівах за умов децентралізації архівної справи в Російській імперії спонукала науковця до певних висновків щодо долі архівної спадщини Гетьманщини. На той момент вона була розпорошена між кількома регіональними центрами (Харків, Чернігів, Полтава) та московськими відомчими архівами. І вже 1893 р. Василенко на сторінках “Киевской старины” порушив питання повернення в Україну матеріалів т. зв. “Рум’янцевського опису Малоросії” 1765–1769 рр. Автор уважно проаналізував діяльність губернських архівних комісій, які в умовах розпорошеності архівних документів намагалися організувати їх збереження і використання у відповідних губернських центрах. Звичайно, на перше місце М. Василенко висуває питання організації дослідження історичних документів. На його думку, потрібна “середня централізація” – концентрація всіх історичних архівів у регіональних центрах, серед яких на території сучасної України він назвав Київ, Харків та Одесу. Саме там наявні наукові сили, здатні опрацювати такі джерела. Наступна ідея вченого полягала в необхідності зосередити у Києві документи української історії, які на той час перебували в Харкові, Катеринославі, Москві, Чернігові, Вільні (Вільносі), Варшаві та ін. При цьому він відстоював доцільність повернення документів українського походження навіть з архіву МЗС Росії. На прикладі поневірянь дослідників Рум’янцевського опису, які мають відвідати архівосховища Києва, Харкова, Чернігова, Полтави, Петербурга, історик доказово наголошував на потребі передання всіх рукописних томів цього опису як питомого джерела саме

¹⁶ Див.: Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник. – К., 2002. – С. 70–71.

¹⁷ *Оглоблин О.* Микола Василенко й Вадим Модзалевський (За неопублікованими матеріалами) // Український історик. – 1966. – № 3–4. – С. 10.

української історії до Центрального історичного архіву в Києві¹⁸. Незважаючи на те, що поштовхом до написання статті були конкретні події з передання Санкт-Петербурзькій академії наук значної частини рукописних томів Рум'янцевського опису, молодий історик порушив засадничі проблеми організації архівної справи. До того ж, він зробив кілька конкретних кроків з концентрації монастирських і приватних архівів. За словами Н. Полонської-Василенко, він “ужив заходів для передачі Київському університетові документів монастирів Чернігівщини, що переховувалися в архіві Чернігівської казенної палати. [...] Передано було, завдяки заходам Василенка, також кілька приватних архівів, зокрема архів Скоруп”¹⁹.

Але найбільше до розв'язання організаційних проблем розбудови архівної системи в Україні М. Василенко прилучився 1918 р. Під час існування Української гетьманської держави він відігравав дуже активну роль в державній політиці – був заангажований у формування її першого уряду, короткий час навіть очолював його, згодом став міністром освіти, тимчасово керував також міністерством закордонних справ. На посаді міністра освіти він долучився до підготовки проекту архівної реформи. Це питання було порушене навіть у доповідній записці, поданій гетьману П. Скоропадському на початку травня 1918 р., де було сформульовано засади його діяльності на посаді міністра. Там ішлося про заснування Національного архіву, який мав зосередити всі розкидані по різних сховищах джерела з історії України. Перебуваючи вже на міністерській посаді, Василенко опрацьовував цей проект разом з двома своїми давніми знайомими: керівником Головного управління національної культури і мистецтва П. Дорошенком та завідувачем Архівно-бібліотечного відділу міністерства В. Модзалевським. За задумом ініціаторів реформування архівної справи в Україні, передбачалося створення Національного (Головного) архіву, мережі регіональних (губернських) архівів на базі губернських архівних комісій, збереження центральних історичних архівів у Києві та Харкові. Як бачимо, ці суттєві елементи реформування збігалися з думками, висловленими молодим істориком ще 1892 р. Сподівався він здійснити і таку свою мрію, як повернення в Україну документів української історії, що потрапили до російських архівів. Це мало стати одною з важливих тем, які формували порядок денний мирних українсько-російських переговорів, що відбувалися у Києві від травня до листопада 1918 р. На жаль, російська сторона не була налаштована на проведення повноцінних перемовин із жодного з питань порядку денного щодо врегулювання міждержавних відносин з Україною, а тим більше – відновлення її архівної спадщини. Проте саме формулювання українських претензій до колишньої метрополії, до чого долучився М. Василенко, мало велике значення для подальшого розвитку російсько-українських стосунків у гуманітарній сфері.

Таким чином, академік М. Василенко своєю невтомною працею зробив вагомий внесок в розвиток археографії й джерелознавства, заклав підвалини формування державної архівної системи України.

¹⁸ К вопросу о децентрализации исторических архивов: Судьба Румянцевской Описи Малороссии // Киевская старина. – 1892. – Т. 39. – Кн. 12. – С. 453–461.

¹⁹ Полонська-Василенко Н. Д. Микола Прокопович Василенко... – С. 5–25.

Георгій Папакін (Київ). Внесок М. П. Василенка в розвиток археографії та архівної справи в Україні

Археографічна діяльність Миколи Василенка на сьогодні залишається мало-дослідженою. Найбільше свого часу український вчений приділяв збиранню та оприлюдненню історичних джерел XVII–XVIII ст. Насамперед ідеться про видання архівів Генерального слідства як джерела про суспільно-економічне життя Гетьманщини; “Екстрактов из указов, инструкций и извлечений...” як офіційного погляду російського імперського уряду кінця XVIII ст. на суспільний устрій Гетьманщини; “Збірки матеріалів до історії Лівобережної України...”. До археографічної діяльності історика відносимо, зокрема, видання “Записки о неурядках в Малороссии” Григорія Теплова, “Исторического известия, на каком основании Малая Россия была под республикою Польскою...” Григорія Полетики й підготовлені до друку судові книги Лівобережної України XVII–XVIII ст. та акти до історії монастирського землеволодіння на Лівобережній Україні. Крім наукової діяльності, Микола Василенко доклав величезних зусиль як міністр освіти та пізніше голова Археографічної комісії ВУАН, зокрема для створення Національного (Головного) архіву, мережі регіональних (губерніальних) архівів та повернення документів з української історії із російських архівів.

Ключові слова: археографія, архів, ВУАН, видання джерел, Лівобережна Україна, Гетьманщина.

Heorhii Papakin (Kyiv). Mykola Vasylenko's Contributions to the Archeography and Archives in Ukraine

Mykola Vasylenko's archaeological activity is presently not sufficiently investigated. The Ukrainian scholar paid most attention to the collecting and publishing of the historical sources of the seventeenth and eighteenth century. The article is concerned with first of all, publishing of archives of the General Investigation as a source for the social and economic life in of the Hetmanate, “Extracts from the Decrees, Instructions and Excerpts...” as an official view of the Russian imperial government on the social order in the Hetmanate at the end of the eighteenth century, and “A Collection of the Materials on the History of the Left-Bank Ukraine...”. Mykola Vasylenko's archeographic activity was related also to the publishing of the “Notes of the Tumults in Little Russia” by Grigorii Teplov, “A Historical Account of Little Russia's Existence under the Rule of the Polish Commonwealth...” by Hryhorii Poletyka. He prepared for printing judicial books concerning the Left-Bank Ukraine of the seventeenth and eighteenth century, documents related to the history of monasteries' property in the Left-Bank Ukraine, and so on. Besides his scholarly activity Mykola Vasylenko acted as Minister of Education and later as head of the Archeographic Commission at the All-Ukrainian Academy of Science. He was one of the founders of the National (Main) Archive and the network of the regional (provincial) archives. Vasylenko also was involved in the process of the returning of documents on Ukrainian history from the Russian archives.

Keywords: archeography, archive, All-Ukrainian Academy of Sciences, publishing of the sources, Left-Bank Ukraine, Hetmanate.